

Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet dramskih umetnosti,
Beograd

UDK 008:005.5(049.32)
351.85(497.11)(049.32)

KNJIGA JE ŽIV GLAS

VESNA ĐUKIĆ, *DRŽAVA I KULTURA – STUDIJE SAVREMENE KULTURNE POLITIKE*, INSTITUT ZA POZORIŠTE, FILM, RADIO I TELEVIZIJU – FAKULTET DRAMSKIH UMETNOSTI, 2010.

Knjiga „Država i kultura – studije kulturne politike“ pisana je u duhu nauke o menadžmentu u kulturi i nauke o praktičnoj politici, s ciljem da se prouči odnos države i politike prema kulturi tokom poslednje dve decenije. Proučavanje odnosa države i politike prema kulturi omogućava ne samo dalji razvoj teorije kulturne politike na temelju proučavanja i razumevanja ove oblasti već i naučnu podršku procesu kreiranja praktične politike zbog potreba da se ispitaju postojeći i razvijaju novi, efikasniji i efektivniji modeli organizovanja i upravljanja u oblasti kulture.

U ovoj knjizi kulturna politika shvata se kao inherentno dvosmislena pojava – istovremeno osporavana i strukturisana od strane onih koji imaju moć, tačnije politički, pravni i finansijski autoritet da vode kulturnu politiku. Tako pojam politika, kako se koristi u ovoj knjizi, ističe glavne teorijske razlike između esencijalističkog razumevanja kulture kao načina života i savremenih shvatanja kulture kao inherentno dvosmislene pojave koja je istovremeno osporavana i strukturisana od strane vlasti.¹

Autorka ističe da predmet menadžmenta u kulturi jeste organizovanje kulturnih delatnosti u celini ili u pojedinačnim oblastima i da sadržaj ove primenjene nauke čine proučavanja modela organizovanja koja se javljaju u različitim društvima tokom različitih istorijskih perioda. U okviru toga, predmet teorije kulturne politike jeste praktična politika državnih organa uprave i drugih tela, koji imaju politički, pravni i finansijski autoritet da

¹ Vesna Đukić, *Država i kultura – studije savremene kulturne politike*, Institut za pozorište, film, radio i televiziju, Fakultet dramskih umetnosti, Beograd 2010, str. 16.

donose ključne zakonodavne i izvršne odluke u oblasti kulture. Njen sadržaj čini proučavanje modela, instrumenata i strategija koje ovi organi koriste u vođenju kulturne politike.

Studije praktične politike kao naučno istraživanje, proučavanje i razumevanje praktične politike, imaju cilj da pruže naučnu podršku procesu kreiranja kulturne politike a analiza praktične politike predstavlja formulisanje praktične politike koja će biti realizovana. Oba ova pristupa, naučni i praktički, neophodni su za praktične nauke kao što su menadžment u kulturi i nauka o praktičnoj politici, pošto obe imaju smisao ako se naučna saznanja primenjuju u praksi.

Knjiga predstavlja rezultat petnaestogodišnjeg proučavanja i analize kulturne politike u okviru nastavnog programa osnovnih i postdiplomskih studija Fakulteta dramskih umetnosti i Univerziteta umetnosti u Beogradu, kao i velikog broja istraživačkih projekata u kojima je autorka učestvovala. Takođe, ona predstavlja i originalan naučni doprinos proučavanju savremene kulturne politike, posebno u delovima koji se odnose na uporednu analizu ključnih reči, analizu teorijskih modela kulturne politike, faza razvoja i efekata, kao i savremenih strategija i instrumenata kulturne politike u Evropi i Srbiji. U njoj se analizira oko 25 ključnih pojmova vezanih za savremene kulturne politike (održivi razvoj, manjina, socijalna kohezija itd.). Većina ovih pojmova je uporedno analizirana zbog sličnosti i razlika u značenju do kojih dolazi u različitim fazama kulturnog razvoja.

Svako poglavlje problematizuje jedan važan teorijski aspekt savremenih kulturnih politika u Srbiji, Evropi i svetu tokom poslednje dve decenije u oblasti teorije, istorije, savremene javne praktične politike u Evropi, savremene kulturne politike u Srbiji, i metodologije proučavanja i analize javne praktične politike.

Prvo poglavlje knjige, *Teorija kulturne politike*, predstavlja analizu odnosa javne praktične politike, menadžmenta u kulturi i kulturne politike. Takođe, donosi pregled relevantnih teorijskih izvora, teoretičara, istraživačkih centara i ključnih pojmova u oblasti kulturne politike. Posebne delove predstavljaju analize modela i instrumenata kulturne politike. Za autorku, kulturna politika nije apstraktna ideja, namera, uopšteno načelo ili obećanje, niti je politički program (ideologija) političkih partija koje od građana na izborima dobijaju mandat da upravljaju javnim pitanjima, nego čitav niz osmišljenih i povezanih mera i aktivnosti državnih i paradržavnih organa koji imaju politički, pravni i finansijski autoritet da donose legitimne odluke čija je svrha da odgovore na stvarne potrebe i

probleme i koje vode ka ostvarenju jasno definisanog cilja u oblasti kulture i umetnosti.²

Svrha kulturne politike je da na osnovu teorijskih postavki jasno definiše humanističke funkcije kulture koje su u skladu sa filozofijom i opštim razvojnim tendencijama uslovljenim ideologijom određenog društva, ali i naučnim dometima u oblasti različitih relevantnih naučnih disciplina kao što su sociologija i antropologija, politikologija, pravo, ekonomija, menadžment u kulturi i druge.³

Osnovni kriterijum za izbor teoretičara predstavljenih u ovom delu je da su angažovani kao predavači kulturne politike na univerzitetima koji sa bave naučnim istraživanjima u ovoj oblasti, učestvuju u domaćim i međunarodnim skupovima o kulturnoj politici, kao i da imaju objavljene radove, monografije u ovoj oblasti. Jedan od kriterijuma je bio i da su uključeni u rad naučno-istraživačkih saveta i sličnih tela od globalnog značaja za kulturnu politiku. Dodatni kriterijum je da polovina teoretičara bude iz regiona Balkana, a da zadovoljavaju prethodno navedene kriterijume, sa ciljem da se čitaoci upoznaju sa teoretičarima koji su regionalno bliski, i koji na taj način imaju uticaja na kulturni razvoj u zemlji i okruženju.

Kada je reč o modelima kulturnih politika, za autorku su oni apstraktna teorijska kategorija koja se retko pojavljuje u praksi u čistom obliku. Oni se razvijaju u okviru praktičnih kulturnih politika, pa se njihovom analizom može uočiti da se ni u jednoj zemlji ne primenjuje čist teorijski model, nego su praktični modeli često kombinacija više teorijskih modela.⁴ O instrumentima kulturne politike autorka zaključuje da se različiti idejni koncepti kulturnog razvoja različito implementiraju u praktičnoj javnoj politici upravljanja kulturnim razvojem. Primenuju se podjednako u svim državama u kojima neko vladino telo ima zakonska, politička i finansijska ovlašćenja da ih koristi, kao i na svim nivoima teritorijalne organizacije vlasti unutar države— bez razlike.⁵

U drugom poglavlju knjige, *Istorijske faze i efekti kulturnog razvoja*, u nekoliko vremenskih tačaka, analiziran je period od početka do kraja XX veka, u kojem kulturnim razvojem upravljaju državni organi uprave. Obrađeni su periodi monarhističke nacionalno-emancipatorske kulturne politike u Srbiji, kulturna politika druge Jugoslavije (gde je poseban osvrt dat na

2 Isto, str. 25.

3 Isto, str. 31.

4 Isto, str. 97.

5 Isto, str. 120.

Agitprop, demokratizaciju kulture, samoupravljanje u kulturi, KUD-ove i Kulturno-prosvetne zajednice) i period tranzicije treće Jugoslavije (1989-2000).

Autorica u trećem poglavlju, *Inovativni instrumenti i strategije*, piše o instrumentima kulturne politike, iako je već bilo reči o njima u prvom delu knjige, ovaj deo naslova, pored strategija, sadrži i instrumente ne zato što su savremene kulturne politike na scenu donele nove instrumente, već zato što je strategije nemoguće implementirati bez odgovarajuće upotrebe instrumenata. Instrumenti su isti kao već navedeni, samo je njihova primena vezana za savremene strategije kulturnih politika. Neke strategije, kao, na primer, strategija povezivanja, aktuelnije su nego ikada upravo zbog konteksta društvenih promena, kao što su, recimo, evropske integracije i širenje EU, koje u oblasti kulturne politike prati čitav niz strukturnih fondova i programa osmišljenih da podstaknu uspostavljanje saradnje između evropskih država.

Velike i značajne društvene promene, do kojih je došlo krajem prošlog i početkom XXI veka, prouzrokovale su čitav niz promena u oblasti kulturne politike. One se mogu sagledati kroz promene u rečniku i ne govore samo o inovacijama u oblasti jezika, nego i o inovacijama u upravljanju kulturnim razvojem sa stanovišta nosilaca kulturne politike koji imaju zakonski, politički i finansijski legitimitet da reaguju na određene potrebe i probleme društva. Novi pojmovi i pojave, do kojih se došlo njihovom primenom u praksi, nisu u potpunosti potisle stare pojmove i pojave koje su ih pratile. Naprotiv, one koezistiraju i time, takođe, doprinose novom i različitom shvatanju vrednosti kulture, koje je daleko od jednoznačnosti, monolitnosti i nepromenljivosti.

U četvrtom poglavlju, pod nazivom *Razvojne mogućnosti savremene kulturne politike u Srbiji*, autorica ukazuje na potrebu empirijskih istraživanja i analize savremene praktične kulturne politike u Srbiji koja obuhvata kako modele i procedure odlučivanja, tako i instrumente i strategije kulturnih politika, ali i analizu kulturnih potreba i navika građana, koje su osnova svakog delovanja u kulturi. U tom smislu, u periodu od 2000. do 2009, urađena su dva sistematska i sveobuhvatna istraživanja koja mogu da predstavljaju osnovu za donošenje ključnih odluka o daljem razvoju kulture na teritoriji Srbije. Celokupan pristup analizi kulturne politike u Srbiji i mogućnosti njenog razvoja usmeren je ka teritorijalno vođenoj kulturnoj politici na ukupnoj teritoriji države Srbije. To je u skladu sa nazivom knjige „Država i kultura“, koji implicira proučavanje uloge države u vođenju kulturne politike.

Istraživanje „Kulturne politike Srbije“ uočilo je probleme vezane za model i procedure odlučivanja, kao i instrumente kulturne politike, dok je istraživanje kulturnih potreba, navika i interesovanja građana ukazalo na veoma nisku kulturnu participaciju, koja je, prema metodologiji istraživanja, obuhvatila kako kulturnu produkciju, tako i kulturnu recepciju. Međutim, istraživanja i strateške analize situacije ne moraju da budu isključivo i neposredno vezana samo za oblast kulture i umetnosti. Kultura može da doprinese razvoju obrazovanja kroz razvoj umetničke pedagogije, ali i razvoju turizma, ukoliko se aktiviraju kulturni potencijali koji su atraktivni za turiste, ali i da turizam može unaprediti kulturno nasleđe i podsticati na stvaranje novih proizvoda i usluga u oblasti kulture i umetnosti. Zato su navedenim istraživanjima pridružena i ona koja se odnose na međuresorne oblasti kulture.

Peto poglavlje, *Metodologija pisanja preporuka za kulturnu politiku*, oslanja se na studiju Oin Jang (Eoin Young) i Lise Kvin (Llisa Quinn) „Pisanje delotvornih predloga za javnu praktičnu politiku – vodič za savetnike za praktičnu politiku u zemljama Srednje i Istočne Evrope“. Ovaj priručnik može se koristiti kao referentna literatura, ali i kao osnova za programe obuke u pisanju predloga za praktičnu politiku, za primenjenu i akademska istraživanja i analize praktične politike u oblasti kulture. Autorka nam takođe objašnjava da je u okviru nauke o praktičnoj politici došlo do izdvajanja dve oblasti – prva oblast su studije praktične politike, koje teže da razumeju proces kreiranja praktične politike i da pruže podršku tom procesu na osnovu primarnih istraživanja određenog problema ili pitanja, a druga je oblast analize praktične politike, koja je mnogo više politički motivisana i usmerena ka ostvarivanju direktnog uticaja na praktičnu politiku, predlaganjem praktične politike organima vlade.

Razlike između studija i analize praktične politike odnosi se na ciljne grupe, usmerenost, metodologiju, jezik i dužinu reči. Studije praktične politike usmerene su na druge stručnjake u oblasti praktične politike, kao i na problem i sadrže opšte preporuke i informacije o određenom praktičnopolitičkom problemu, dok je analiza usmerena na donosiocima odluka, kao i na klijenta za čije potrebe formuliše specifičnu praktičnu politiku koju treba sprovesti u delo.

Knjiga dr Vesne Đukić „*Država i kultura – studije savremene kulturne politike*“ namenjena je ne samo akademskoj javnosti, već i svim učesnicima u aktuelnim reformskim procesima javnih praktičnih politika, kao i novijim generacijama studenata menadžmenta u kulturi, kulturne politike i produkcije na osnovnim, master, doktorskim i posledoktorskim studijama, koji će u skorijoj budućnosti, takođe, biti učesnici inovativnih procesa reformi.

Namenjena je i istraživačima, analitičarima, ali i zaposlenima u svim sektorima i na svim poljima u kojima se donose odluke vezane za dalji kulturni razvoj u zemlji i regionu jugoistočne Evrope, u kojima se poslednjih godina odvijaju strukturne promene praktične kulturne politike.

